

JUHLAJULKAISU

LASSI KILPI

1920 • 4/2 • 1990

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1989 Vammalan Kirjapaino Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-116-2

ISBN 978-951-855-868-5 (PDF)

Jatko-opinnoista aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuudesta henkilöverotuksessa

»Koulutus maksaa, mutta miettikääpä miten kalliiksi tulee tietämättömyys.»¹

A. Johdanto

Koulutus on avain tulevaisuuteen. Yhteiskunta on muuttumassa eräänlaiseksi opintojen verkostoksi, missä esiintyy mitä moninaisinta koulutuksen kysyntää ja tarjontaa. Välittömänä syynä on yhteiskunnan nopea muuttuminen: kerran opittu ei enää riitä. Ehkäpä myös homo faber (leikkivä ihminen) vaatii tästä osansa.

Koulutuksesta käydään yhteiskunnassamme laajaa keskustelua, jonka tarkoituksena on luotsata maamme seuraavalle vuosituhatkalle. Ongelmat ovat mittavia ja tärkeitä: Missä asioissa annetaan koulutusta, keille ja kuinka paljon. Myös opetuksen muodot hakevat uusia suuntia. Vähäinen ei ole myöskään se kysymys, kuka tai ketkä koulutuksen maksaa.

Havainnollisen kuvan koulutuksen merkityksestä antaa tieto, jonka mukaan yritysten koulutusinvestoinnit ovat kasvaneet nopeammin kuin investoinnit käyttöomaisuuteen. Elinkeinoelämä sijoittaa koulutukseen vuosittain 2,5 mrd mk, mikä on samaa suuruusluokkaa kuin Suomen koko korkeakouluopetuksen vuosibudjetti. Kysymys ei näin ole vähäisistä summista.²

¹ Näin Teollisuuden koulutusvaliokunnan Kari Purhonen Riitta Korhosen artikkelissa Koulutusta yli kysynnän, Talouselämä 11/1989.

² Leena-Maija Jarenko—Matti Ojala, Koulutusvirus leviää, Talouselämä 11/1989. Myös yhteiskunta on suuntaamassa voimakkaasti resursseja koulutukseen. Valtioneuvoston 25. 9. 1986 tekemän korkeakoulujen voimavarojen kehittämistä koskevan periaatepäätöksen mukaan vuosina 1988—91 korkeakoulujen työsuhdepalkkoja, opetus- ja

Tärkeä kysymys on se, kuinka koulutuksesta aiheutuvat kustannukset jaetaan yhteiskunnan, yritysten ja ihmisten itsensä kesken. Peruskoulutus on ollut perinteisesti yhteiskunnan tehtävä. Ammattitaidon ylläpitämiseen johtavasta koulutuksesta aiheutuneet menot sen sijaan ovat yleensä jakautuneet yhteiskunnan, yritysten ja koulutettavien kesken.

Yhteiskunnan näkökulmasta koulutuskustannusten suorittaminen voi tapahtua joko suoraan (esim. opintoraha, opintolainojen korkosubventio jne.) tai sallimalla koulutuksesta aiheutuvien menojen vähentäminen verotuksessa. Tässä esityksessä ollaan kiinnostuneita vain eräästä pienestä yksityiskohdasta, joka liittyy koulutuksesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen: Missä määrin jatkokoulutuksesta aiheutuvat kulut ovat vähennyskelpoisia luonnollisen henkilön verotuksessa.³

Jatko-opinnoista aiheutuvat menot eivät ole vähennyskelpoisia. Tämän vallitsevan kannan perusteena yleensä viitataan tunnettuun ratkaisuun KHO 1975 B II 540:

Filosofian lisensiaatin oppiarvon suorittamisesta aiheutuneita kuluja oli jatko-opinnoista johtuvina pidettävä elantokustannuksiin verrattavina vähennyskeltottomina kuluina.

Toisaalta muusta jatkokoulutuksesta aiheutuneet menot ovat yleensä laajasti vähennyskelpoisia. Tältä osin voidaan viitata tuoreeseen ratkaisuun KHO 1988 B 553:

Terveyskeskuksen johtavalla hoitajalla oli oikeus vähentää tulostaan tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneina menoina psykodraama- ja ihmissuhde- sekä johtamistaidonkursseista aiheutuneita kustannuksia.

On perusteltua kysyä, miksi jatko-opinnot on tällä oikeuskäytännön kaksiraiteisuudella asetettu menojen vähennyskelpoisuuden suhteen muita jatkokoulutusmenoja huonompaan asemaan.⁴

tutkimusmenoja, apurahoja ja tutkimusvälinemäärärahoja lisätään siten, että niiden yhteismäärä kasvaa vuosittain reaalisesti vähintään 15 %. Ks. HE n:o 104 1988 vp. Y 20.

³ Mainittakoon kuitenkin, että ns. peruskoulutusmenot on vakiintuneesti katsottu verotuksessa vähennyskeltottomiksi (ks. mm. KHO 31. 12. 1982 T 6176). Opintomenojen vähentämisestä verotuksessa ks. Verohallinnon käsikirja. Henkilö- ja varallisuusverotus sekä verotusmenettely. Verovuosi 1988. Verohallituksen julkaisu 437. Helsinki 1989 s. 195 ss.

⁴ Opiskelukustannusten vähennyskelpoisuutta tuloverotuksessa on käsitelty perusteellisesti Lassi *Kilpi* artikkelissaan vuonna 1954. Ks. Verotus 1954 s. 58 ss.

B. Jatko-opinnoista aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuus

Termiä jatkokoulutus voidaan käyttää yläkäsitteenä, joka pitää sisällään monimuotoisen täydennyskoulutuksen sekä jatko-opinnot. Jatko-opinnoilla tarkoitetaan yleensä yliopistossa tai korkeakoulussa suoritettavia ylempiä tutkintoja. Seuraavassa on tarkoituksena tarkastella aluksi jatkokoulutusmenojen vähennyskelpoisuutta yleensä ja tämän jälkeen erityisesti jatko-opinnoista aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuutta voimassa olevan oikeuden pohjalta.

Menojen vähentämisen osalta legaalipohja löytyy TVL 81 §:n 1 momentista, jonka mukaan verovelvollisella on oikeus tulostaan vähentää tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneet menot eräin poikkeuksin. Toisaalta elantomenojen vähentämisen kieltoa koskevan TVL 85 §:n mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina menoina ei saa vähentää verovelvollisen ja hänen perheensä elantokustannuksia, joita ovat myös asunnon vuokra ja kotiapulaisen palkkamenot. Luonnollisten vähennysten ja elantomenojen välille jää näin epävarmuusalue, terra incognita, johon myös jatko-opinnoista aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuus/vähennyskelvottomuus sijoittuu.⁵

Kun henkilö hakeutuu jatkokoulutukseen, keskeisimpänä motiivina voidaan useimmissa tapauksissa pitää sen liittymistä tulon hankkimiseen. Näin ollen voisi olettaa, että lähes kaikissa tapauksissa jatkokoulutuksesta aiheutuneet menot ovat vähennyskelpoisia. Oikeuskäytännöstä löytyy kuitenkin tapauksia, joissa vähennyskelpoisuutta ei ole hyväksytty. Kun näin on menetelty, se on merkinnyt vähentämättä jääneiden menojen leimaamista elantomenoiksi.

Jatkokoulutusmenojen *vähennyskelpoisuuden* osalta voidaan mainita selkeänä ratkaisuna KHO 1973 B II 551:

Henkilöllä, joka oli osallistunut suomalaisille kansakoulunopettajille järjestetyille englanninkielenkursseille Englannissa ja saman kielen tuntiopettajakursseille Helsingin kesäyliopistossa, oli oikeus, kun puheena olevan opiskelun tarkoituksena oli ollut saavuttaa KansakouluA 132 §:n 2 momentissa mainittu kelpoisuus tuntiopettajan virkaan ja näin ollen täydentää hänellä ennestään ollutta kelpoisuutta kansakoululaitoksen virkoihin, vähentää siitä aiheutuneet kustannukset.

Oleellista ratkaisun lopputuloksen kannalta on koulutukseen liitty-

⁵ On huomautettava toki siitä, että verovelvollinen voi rahoittaa jatko-opintonsa lainalla ja siten saattaa saada vähennetyksi osan menoistaan korkojen vähennyskelpoisuuden muodossa. Ks. TVL 87—91 §:t.

vä, aikaisempien opintojen täydentämisaspekti.⁶ Tämä ajattelutapa tulee ilmi myös ratkaisussa KHO 1983 B II 564:

Sairaalan johtosääntöä oli muutettu siten, että osastonhoitajan virkaan vaadittiin erikoissairaanhoidajan tutkinto. Osastonhoitaja oli valittu virkaan ennen johtosäännön muuttamista, jolloin tutkintoa ei vaadittu. Muutoksen jälkeen hän oli suorittanut tuon tutkinnon ja siten täydentänyt koulutustaan muuttuneiden määräysten tasolle.

Kysymys oli tarpeellisen ammattitaidon kehittämiseen tähtäävästä opiskelusta, ja sen kustannukset olivat tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneita verotuksessa vähennyskelpoisia menoja.

Seuraavat ratkaisut edustavat samaa linjaa. Niihin ei kuitenkaan liity muodollisissa pätevyysvaatimuksissa tapahtunutta muutosta:

KHO 18. 9. 1972 T 3369 Sihteeriopiston ruotsinkielen opettaja oli osallistunut Ruotsissa järjestetyille kauppaoppilaitosten ruotsinkielien opettajille tarkoitettulle noin 3 viikkoa kestäneelle täydennyskoulutuskurssille perehtyäkseen uusiin opetusmenetelmiin ja -ohjelmiin ja voidakseen siten pätevästi hoitaa ruotsinkielien opettajan tointaan. Kurssiin osallistumisen tarkoituksena oli ollut ainoastaan säilyttää opettajan ammattitaito ja pätevyys opettajan toimessa. Hän sai verotuksessa vähentää kurssille osallistumisesta aiheutuneet kulut 1 990 mk.⁷

KHO 14. 2. 1973 T 603. Lääninhallituksen kaavoitus- ja rakennustoimen tarkastaja oli osallistunut Teknillisessä korkeakoulussa yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutuskeskuksen toimeenpanemille luento- ja seminaarikursseille täydentääkseen ammattipätevyyttään. Kurssista aiheutuneet kustannukset katsottiin hänen kaavoitus- ja rakennustoimen tarkastajan toimesta saamansa palkan hankkimiskustannuksina vähennyskelpoisiksi.

KHO 1986 B II 565. Diplomi-insinööri oli opiskellut Tukholman yliopistossa 6. 9.—20. 12. 1983 välisenä aikana osallistuen useampaan omaan ammattialaansa liittyneeseen yksittäiskurssiin. Hänen asemansa työnantajansa palveluksessa ei opiskelun johdosta muuttunut. Hänen muodollinen pätevyytensä ei myöskään lisääntynyt eikä hän suorittanut uutta oppiarvoa. Opiskelukustannukset katsottiin vähennyskelpoisiksi täydennyskoulutusmenoin.

Vaikka suoranaisesti kysymys ei olekaan ollut täydennyskoulutuksesta, kurssista aiheutuneet menot on voitu vähentää myös silloin,

⁶ Vastaavanlaisina tapauksina voidaan mainita ratkaisut KHO 24. 3. 1971 T 1341 ja 1973 B II 552.

⁷ Markkamäärän mainitseminen tapausselesteessä viittaa siihen, että merkitystä annetaan asian arvostelussa myös menojen määrälle. Ks. VTVL 26 § 1 mom. 6 k., jossa käytettiin ilmaisua *kohtuulliseksi* katsottavat menot.

kun niiden yhteys tulonhankkimistoimintaan on katsottu riittävän läheiseksi:

KHO 24. 8. 1976 T 2989. Keittiömestari, joka toimi eräässä tukkuliikkeessä kaupallisissa tehtävissä, oli osallistunut Markkinointi-instituutin järjestämille kauppateknikkokursseille. Kurssimaksu katsottiin vähennyskelpoiseksi tulonhankkimiskustannukseksi.

KHO 1982 B II 546. Keskusmielisairaalan psykologilla oli oikeus tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneina menoina vähentää tulostaan Therapie-Säätiön psykoterapiakoulutukseen ja sen edellyttämään psykoterapiaan ja työhohjaukseen osallistumisestaan aiheutuneet menot.⁸

KHO 4. 5. 1984 T 1889. Terveyskeskushammaslääkäri oli osallistunut terveydenhuoltohallintoa käsittelevään kurssiin. Kurssi, joka kesti yhteensä 18 päivää, ei antanut lisäpätevyyttä virkoihin eikä toimiin, mutta se korvasi neljänneksen erikoishammaslääkärin pätevyysvaatimuksissa edellytetystä 60 tunnin erikoisalakohtaisesta teoreettisesta koulutuksesta. Katsottiin, että kurssin kustannukset olivat tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneita kustannuksia.

KHO 1988 B 552. Verovalmistelija oli saanut oikeuden suorittaa yliopistossa varanotaarin tutkintoon kuuluvat finanssi- ja hallinto-oikeuden approbatur-tentit. Näitä yksityisiä suorituksia ei voinut lukea hyväksi varanotaarin tutkinnon opintosuorituksina. Katsottiin, että tenttien suorittamisesta aiheutuneet menot 904 mk olivat verovalmistelijan ammattitaidon säilyttämisestä ja lisäämisestä johtuvina vähennyskelpoisia hänen tulostaan. Äänestys 3—2.

KHO 1988 B 553. Terveyskeskuksen johtavalla hoitajalla oli oikeus vähentää tulostaan tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneina menoina psykodraama- ja ihmissuhde- sekä johtamistaidonkursseista aiheutuneita kustannuksia. Vähennysten määrän osalta asia palautettiin verolautakunnalle.

Yhteenvetona edellä esitellyistä ratkaisuista voidaan sanoa ainakin se, että aikaisemmin hankitun pätevyyden ylläpitämisestä tai täydentämisestä aiheutuneet jatkokoulutusmenot ovat vähennyskelpoisia, mikäli kysymys ei ole tutkinnon suorittamisesta. Myös erilaisista kursseista aiheutuneet menot ovat vähennyskelpoisia, kunhan vain niiden liittyminen riittävän läheisesti verovelvollisen työhön voidaan selvittää.⁹

Seuraavissa ratkaisuissa jatkokoulutuksesta aiheutuneiden menojen vähennyskelpoisuuteen sen sijaan on suhtauduttu kiel-

⁸ Tapauksesta lähemmin ks. Lassi *Kilpi*, KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä, *Defensor Legis* 1985 s. 40 ss. Muina samansuuntaisina ratkaisuinä voidaan mainita tapaukset KHO 1984 B II 526 ja 7. 1. 1987 T 8.

⁹ Raja näyttää kuitenkin olevan tulossa vastaan, mitä ilmentävät äänestyspäätökset kahden viimeksi esitellyn ratkaisun osalta.

teisesti. Ensimmäisenä näistä voidaan esitellä jo edellä mainittu tapaus KHO 1975 B II 540:

Filosofian lisensiaatin oppiarvon suorittamisesta aiheutuneita kuluja oli, jatko-opinnoista johtuneina, pidettävä elantokustannuksiin verrattavina vähennyskeltvottomina kuluina.

KHO 1980 B II 556. Kansakoulunopettaja oli opiskellut luvuvuoden 1975—1976 Jyväskylän yliopiston erityisopettajien koulutuslinjalla saavuttaen tällä opiskelulla puhe- ja kirjoittamishäiriöisten lasten erityisopettajan pätevyuden. Opiskeluaikana hän oli ollut virkavapaalla vakinaisesta kansakoulun opettajan virasta saaden tältä ajalta 60 %:n palkkauksen. Erityisopettajan pätevyuden perusteella hänet oli nimitetty vastaavaan vakinaiseen erityisopettajan virkaan asianomaisen kunnan siirryttyä 1. 8. 1976 peruskoulujärjestelmään. Opiskelusta aiheutuneita asumis-, ruokailu-, matka-, kurssikirja- ja opintomaksukustannuksia yhteensä 3 699,14 mk ei pidetty kansakoulunopettajan pätevyuden täydentämisestä aiheutuneina vähennyskelpoisina vaan jatko-opinnoista johtuneina verotuksessa vähennyskeltvottomina menoina.

KHO 1983 B II 563. Kotitalouslehtori oli suorittanut Joensuun korkeakoulussa erityisopettajatutkinnon luvuvuodella 1977—1978. Opiskelulla oli saavutettu aikaisemmasta kotitalousopettajan koulutuksesta eroava puhe-, lukemis- ja kirjoittamishäiriöisten lasten opetukseen tarvittava erityispätevyys. Opiskelusta aiheutuneet kustannukset eivät olleet menoja tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä eivätkä ne olleet verotuksessa vähennyskelpoisia.

Yhteenvetona näistä ratkaisuista voitaneen puolestaan todeta se, että *muodollisen lisäpätevyuden (eli uuden tutkinnon) hankkimisesta aiheutuneet menot eivät ole vähennyskelpoisia*. Tämä ajatus tulee ilmi myös edellä mainittujen ratkaisujen KHO 1986 B II 565 ja KHO 1988 B 552 tapausselesteissa. Voimassa olevan oikeuden kantaa voitaneen siis pitää tältä osin selvänä.¹⁰

Tulon hankkimisesta johtuneita menoja ovat kuitenkin ammattikirjallisuuden sekä tutkimusvälineiden ja tieteellisen kirjallisuuden sekä tieteellisestä työstä johtuneet menot, mikäli niitä ei ole suoritettu 64 §:ssä mainitulla stipendillä tai apurahalla (TVL 82 § 1 mom. 4 k.)

On kuitenkin mahdollista kysyä, *miksi* jatko-opinnoista aiheutuvia

¹⁰ Tapauksen KHO 1975 B II 540 vuosikirjassa olevasta kuvauksesta käy ilmi, että verovelvollinen melko olemattomasti perusteli vähennysvaatimustaan. Tämän johdosta jää vain kysymään, olisiko ratkaisu sittenkin saattanut olla toinen, jos vaatimusta olisi riittävästi perusteltu viittaamalla ennenkaikkea tulonhankkimistoimintaan.

Tieto-osan otsikko on kuitenkin laadittu melko kategoriseen muotoon. Toisaalta ot-sikosta saattaa jäädä sellainen vaikutelma, että juuri kyseisessä tilanteessa lisensiaat-titutkinnon suorittaminen on saatettu kokea jollakin tavoin itseisarvoiseksi. Kun ottaa huomioon ratkaisun KHO 1961 I 7 — jossa väitöskirjakulut hyväksyttiin vähennyskelpoi-siksi — jää kysymään, onko tapauksessa lopputulos muotoiltu liian yleiseksi. Ovatko *kaikista* jatko-opinnoista aiheutuvat menot todella vähennyskeltvottomia?

menoja ei saa vähentää, kun taas muut jatkokoulutusmenot ovat vähennyskelpoisia. Miksi »ylläpitoinvestoinneista» aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuuteen suhtaudutaan eri tavalla kuin »perusinvestoinneista» aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuuteen? Ovatko jatko-opinnoista aiheutuneet kulut todella »elantokustannuksiin» verrattavia kuluja?

C. Jatko-opinnoista investointina henkiseen pääomaan

Jatko-opintoihin ryhtymisen motiivit ovat moninaiset. Ehkä keskeisimpänä voidaan kuitenkin pitää mahdollisuutta tätä kautta saavuttaa parempi tulotaso. Jatko-opinnot lisäävät tulonansaintakykyä.

Taloudellisesti jatko-opinnot voidaan nähdä investointina: erilaisia (lisä)menoja uhrataan vastaisten (lisä)tulojen saamiseksi. Opintojen harjoittaja pidättäytyy tulojen saamisesta opiskeluaikanaan. Tänä aikana luodaan eräänlaista human capital — pääomaa, jonka tuotot (parempi korvaus työstä) vain kypsyvät myöhemmin. Kun kerran investoinnin tuotto on veronalaista, johdonmukainen seuraus tästä on se, *että investointimenojen pitäisi olla vähennyskelpoisia*. Tämä on asian ydin.

Jatko-opinnot on myös mahdollista käsittää työnä: työtulot syntyvät vain myöhemmin.

Näin ollen on perusteltua ajatella, että jatko-opinnot lähtökohtaisesti liittyvät tulon hankkimiseen riittävän läheisesti muulta kuin ajallisen yhteyden osalta. Se, että koulutusinvestoinnin tuotto kypsyy vasta myöhemmin, ei voi olla mitenkään relevantti seikka menojen vähennyskelpoisuuden kannalta. Jatko-opinnoista aiheutuvat menot eivät pääsääntöisesti olisi näin elantomenoja tai niihin verrattavia menoja. Opiskelumenot olisivat tulon hankkimisesta, ei sen käytöstä johtuvia menoja. Nämä menot eivät synny tulonhankkimistoiminnasta riippumatta.¹¹

Edellä todetun perusteella voidaan puolustaa näkökantaa, jonka mukaan jatko-opinnoista aiheutuvat menot olisi saatava pääsääntöisesti vähentää luonnollisena vähennyksenä. Jos asianomaisessa tapauksessa mikään ei viittaa siihen, että henkilö vain pelkän oppiarvon saavuttaakseen (esim. eläkeläinen) harjoittaa jatko-opintoja, menot olisi saatava vähentää.

»Jos vero-objektiksi on valittu tulo, niin oikeudenmukaisen verolain pitäisi pyrkiä siihen, että henkilöt, joiden käytettävissä elin-

¹¹ Luonnollisten vähennysten ja elantomenojen välistä rajankäyntiä selvittää perusteellisesti Lassi Kilpi artikkelissaan Luonnollinen vähennys vai elantokustannus, Verotus 1962 s. 177 ss.

aikanaan on tulojen muodossa, sitten kun tulojen hankkimisesta olleet kustannukset on otettu huomioon, yhtä suuri rahamäärä, joutuisivat maksamaan saman määrän veroa.»¹²

On toisaalta selvää, että jatko-opintoihin saattaa liittyä vaikeasti mitattavissa olevia henkisiä arvoja. Näiden mukana olo ei kuitenkaan voi ne sulkea pois sitä, että useimmissa tapauksissa juuri taloudelliset motiivit ovat käyntiinpaneva voima jatko-opintoihin ryhdyttäessä. Tällaisia arvoja saattaa sitäpaitsi liittyä myös muuhun jatkokoulutukseen.

Jos jatko-opintomenoja ei vastaisuudessakaan saa vähentää, tällöin verotus ei kohdistu investoinnin tuottamaan nettotuloon, eli kuten *Goode* asian ilmaisee:¹³

»Failure to allow tax-free recovery of educational outlays means that the income tax falls in part on the return of capital than on net income.»

Mielenkiintoiseen valoon joutuvat myös järjestelyt, joita eräät suur-yritykset ovat ryhtyneet toimeenpanemaan. Näissähän yritykset sopivat oppilaitosten kanssa tutkintojen suorittamismahdollisuudesta koskien esimerkiksi omaa henkilökuntaa.¹⁴ Jos näistä järjestelyistä aiheutuvat menot ovat vähennyskelpoisia yritysten verotuksessa, johdonmukaisuus edellyttää niiden vähennyskelpoisuutta henkilöverotuksessa. Olennaista on kai menon luonne, *ei se, kenen verotuksesta on kysymys*.¹⁵

¹² Näin *Kilpi*, Verotus 1954 s. 59 *Kilpi* päättyy siihen, että opiskelukustannuksia ei voi vähentää niiden suorittamisvuonna eikä myöhemminkään poistoina, koska tätä koskeva nimenomainen säännös puuttui tuloverolaista. Kuitenkin TOL 26 §:n 8 kohdan säännös oli poikkeus tässä laissa mainitsematta jääneestä säännöstä. »Tieteellistä työskentelyä edellyttävässä virassa voi kuitenkin toimia henkilö, jonka tieteellinen työ tarkoittaa samalla jatko-opiskelua kuten esimerkiksi tohtorin väitöskirjan kirjoittamista. Kustannukset tästä ovat sinänsä sijoitusmenojen luonteisia opiskelukustannuksia. Tämä ominaisuus ei kuitenkaan voi riistää niiltä jostain muusta lain säännöksestä johtuvaa vähennyskelpoisuutta.» *Kilpi*, s. 60.

¹³ Richard *Goode*, The Individual Income Tax. Revised Edition. Studies of Government Finance. The Brookings Institution. Washington D.C. 1976 s. 83. Ks. myös *Esa Aalto*, Koron vähennys henkilöverotuksessa. Jyväskylä 1988. s. 320 alav. 181. Ongelman nousemiseen esille juuri U.S.A:ssa on saattanut vaikuttaa sikäläinen opintojen rahoitussysteemi. Nelivuotinen opiskelu kalleimmissa collegeissa saattaa maksaa 85 000 dollaria eli 350 000 markkaa. *Maisa Salo*, U.S.A:n huippukouluissa superhinnat, Helsingin Sanomat, 21. 8. 1989.

¹⁴ Ks. näistä järjestelyistä esim. *Leena-Maija Jarenko*—*Matti Ojala*, Koulutusvirus leviää, Talouselämä 11/1989.

¹⁵ Jos yritys kustantaa työntekijänsä ulkomaille, jotta tämä suorittaisi siellä kansainvälisen tutkinnon, ja jos jatko-opinnoista aiheutuvat menot vastaisuudessakin katsotaan elantomenoiksi, eikö tällöin yritys korvaisi työntekijänsä elantomenoja, jolloin yritykselle aiheutuvat menot pitäisi lukea työntekijän palkkatuloksi? Asiaa jouduttaneen arvioimaan tapaus tapaukselta. Ratkaisussa KHO 11. 3. 1981 T 1385 ei yhtiön varatoimitusjohtajan katsottu saaneen veronalaista tuloa työnantajan maksaessa tämän U.S.A:ssa

Toinen kysymys on sitten se, mitkä menot tarkkaan ottaen hyväksyttäisiin jatko-opinnoista johtuvina vähennyskelpoisiksi. Tyypillisinä tällaisina voidaan mainita lukukausimaksut, tarvittava opiskelumateriaali, työhuoneen vuokra, ulkomaille suuntautuneet opintomatkat jne.

Tämä ei kuitenkaan ole erityisesti jatko-opintoja koskeva ongelma vaan koskee yhtä lailla muuta jatkokoulutusta. Veronsaaja voi suorittaa hyväksyttäväksi vaadittujen menojen osalta tarkempaa seulontaa niiden elantomeno-luonteen perusteella. Tällöin on myös otettava huomioon mahdollisesti saadut stipendit tai apurahat, jotka on saatu opintoja tai tieteellistä tutkimusta varten (TVL 64 §; 82 § 1 mom. 4 k). Olenaisista on nyt vain se, että kaikki jatkokoulutus — myös jatko-opinnot — olisi veronsaajan silmissä samanveroista.

D. Menojen jaksottaminen

Jos jatko-opinnoista aiheutuvat menot vastaisuudessa hyväksyttäisiin vähennyskelpoisiksi, tämän jälkeen jouduttaisiin pohtimaan sitä, kuinka nämä menot jaksotettaisiin kuluiksi. Yksityisen ihmisen itseensä suorittaman koulutusinvestoinnin osalta tulojen jaksotus olisi selvä: tulot kypsyvät tuotoiksi kassaperiaatteen mukaisesti.

Menojen jaksotusta koskevat säännökset löytyvät TVL 116—117 §:istä. Ensinmainitun lainkohdan mukaan verovelvollisen suorittamaan menoon perustuva vähennys tehdään jollei 117 §:stä tai erityisestä syystä muuta johdu, sinä verovuonna, jona maksu on suoritettu. TVL 117 §:n mukaan verovelvollisen tulonhankinnassa käytettyjen rakennusten, koneiden ja kaluston sekä patenttien ynnä muiden sellaisten hyödykkeiden hankintamenot vähennetään vuotuisina poistoina noudattaen soveltuvin osin elinkeinotulon verottamisesta annetun lain säännöksiä.

Ratkaistaviksi jäävät näin seuraavat kysymykset:

- vähennetäänkö jatko-opinnoista aiheutuneet menot kassaperiaatteen mukaisesti?
- onko olemassa mitään »erityistä syytä», jonka perusteella menot vähennettäisiin jonain muuna ajankohtana?
- voidaanko menot vähentää poistoina EVL:n säännöksiä soveltuvin osin noudattaen?

Pääsääntönä on siis kassaperiaate. Tämän mukaisesti menot vähen-

annetun liikkeenjohdollisen koulutuksen kustannukset. Tapauksesta tarkemmin ks. Lassi Kilpi, KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä vuonna 1981, Defensor Legis 1982 s. 119 s.

nettäisiin sinä vuonna, jona ne on tosiasiaassa maksettu. Menoja ei siis näin »kohdistettaisi» investoinnin tuottamille tuloille ts. »kasattaisi» opiskelun päättymisajankohtaan. Tämä olisi ainakin käytännön kannalta selkeä ja yksinkertainen menettelytapa. Ongelmallisia tilanteita saattaisi kuitenkin syntyä esimerkiksi silloin, jos jatko-opinnot eivät johdaisikaan toivottuun tulokseen.

Jos menot vähennettäisiin kassaperiaatteen mukaisesti, hyöty vähennyksistä olisi (periaatteessa) suurempi, koska menot tulisivat vähennettäviksi aikaisemmin. Toisaalta — kun opintojen aikana ei ehkä ole tuloja tai tulot ovat pienet — seurauksena voisi olla progressiotappio, kun ei ole, mistä vähentää.

Tappiontasauksen olemassaolo saattaisi tätä kuitenkin lieventää. Opiskeluvuosilta vahvistettaisiin tappiot ja vähennettäisiin nämä sitten tuloa tuottavina vuosina. Tämä täydentäisi näin kassaperiaatteen mukaista menettelyä. Progressiotappiota ei tällöin pääsisi syntymään. Kyseessä olisi TTL:ia hyödynnettäessä eräänlainen menontasausjärjestelmä. Voidaan kuitenkin kysyä, onko tässä tapauksessa viisi vuotta riittävä aika vai voitaisiinko nyt soveltaa »uusi liike -ajattelua» (TTL 4 § 1 mom.). Sanamuodon mukaan tämä ei näyttäisi tulevan kysymykseen. Periaatteessa sen sijaan aivan hyvin olisi näin mahdollista ajatella.

Menojen vähentäminen myös muuna ajankohtana on kuitenkin mahdollista. Hallituksen esityksessä asiasta lausuttiin seuraavasti:¹⁶

Periaatteesta on verotuskäytännössä poikettu joissakin harvinaisissa tapauksissa, joissa toiminnan luonnetta ja menojen vähennyskelpoisuutta koskeva selvitys on voitu antaa vasta menojen maksamisvuotta myöhemmän verovuoden veroilmoituksessa. Menettely olisi kuitenkin poikkeus pääsäännöstä eikä sen nojalla saisi aiheuttomasti lykätä verotusratkaisuja tulevaisuuteen.

Toinen mahdollisuus — ainakin periaatteessa — olisi lykätä menojen vähentämistä jatko-opintojen päättymisajankohtaan. Kyseessä olisi jatko-opintomenojen osalta human capital-investoinnin hankintameno, ja poistojen — joiden tehtävänä on jaksottaa hankintameno eri verovuosien kuluna vähennettäviksi — tekeminen aloitettaisiin vasta tällöin. Tämän jälkeen tulisi ratkaista seuraavat kysymykset:

- missä ajassa menot kirjataan kuluiksi
- miten investointimenot jaetaan vähennettäviksi valitun tarkasteluajanjakson aikana (kysymys poistomenetelmän valinnasta)

Esikysymyksenä voidaan mainita se, kuinka TVL 117 §:n sanamuoto soveltuisi tällaiseen tapaukseen. Onko koulutusinvestoinnin osalta kysymys »muusta sellaisesta hyödykkeestä»? Kun lainkohdassa puhu-

¹⁶ HE n:o 108 1988 vp. s. 5.

taan edellä koneista, rakennuksista yms., lieenee selvää, ettei sitä kirjoitettaessa ole ajateltu po. laisesta koulutusinvestoinnista aiheutuvien menojen jaksottamista.

Asia voitaisiin ymmärtää myös niin, että laki tässä tapauksessa antaa väljät puitteet poistomenetelmän valinnalle ja vaikka TVL 117 §:n sanamuoto suoranaisesti ei ehkä siihen oikeuttaisikaan — EVL:n poistomenetelmiä voitaisiin hyödyntää tässä yhteydessä (löyhästä legaali-pohjasta huolimatta).

Kysymystä sen laajemmin tässä yhteydessä problematisoimatta voitaisiin lähteä siitä, että EVL 24 §:n periaatteita sovellettaisiin tässä tapauksessa. Mainitun lainkohdan mukaanhan kolmen tai useamman verovuoden ajan tuloa kerryttävä tai sitä säilyttävä meno vähennetään — mikäli EVL:ssä ei jäljempänä muuta säädetä — yhtä suurina vuotuisina poistoina todennäköisenä vaikutusaikanaan, tai jos menon todennäköinen vaikutusaika on 10 vuotta pitempi, 10 verovuotena. Kun oikeuskirjallisuudessa¹⁷ EVL 24 §:n on katsottu soveltuvan henkilökunnan koulutusinvestoinneista aiheutuneiden menojen jaksottamiseen, voitaisiin hyvin lähteä siitä, että EVL 24 §:n tasapoistomenetelmä myös tässä tapauksessa tulisi kysymykseen.¹⁸

Näiden seikkojen lisäksi olisi otettava kantaa vielä siihen, pitäisikö jatko-opintomenot vähentää välittömästi kassaperiaatteen mukaisesti vai poistoina.¹⁹ On ajateltavissa, että tässä kysymyksessä jätettäisiin verovelvolliselle valintavalta. Riippuen henkilökohtaisista olosuhteista toiselle saattaa olla edullisempaa vähentää menot välittömästi (esim. sille, joka samanaikaisesti on töissä) ja toiselle on edullisempaa vähentää koulutusinvestoinnin hankintameno poistoina.²⁰

E. Lopuksi

Edellä on pyritty näkemään jatko-opinnot osana jatkokoulutusta, ja puoltamaan niistä aiheutuneiden menojen vähennyskelpoisuutta siltä osin kuin ei ole kysymys selvistä elantokustannuksista. Miksi yksityinen, yrittävä ihminen pitäisi saattaa esimerkiksi yrityksiä huonompaan

¹⁷ Ks. Kari S. Tikka—Olli Nykänen, Yritysverotus I, maaliskuu 1989 8: 22.

¹⁸ Poistomenetelmän käyttö lisäisi henkilöverotuksen piirissä muutoin vähäistä verotuksellista kuluvarastoa.

¹⁹ Poistomenetelmä edellyttäisi muistiinpanovelvollisuutta hankintamenon kertymisajalta, jotta »henkisen pääoman» käyttöönottovuotena tiedettäisiin, mikä on poistopohja.

²⁰ Ongelmia myös poistojärjestelmää käytettäessä saattaa syntyä esim. silloin, jos henkilö kuolee ennenkuin poistot on ehditty kokonaisuudessaan tehdä. Tällöin poistamaton hankintameno saatettaisiin vähentää viimeisen vuoden verotuksessa.

asemaan? Miksi hän ei saisi vähentää omia investointimenojaan? Jos luonnolliseksi vähennykseksi katsottavaa menoerää ei saa vähentää, kyseessä on verosanktio. Ei kai tämä ole ollut tarkoitus? Ovatko jatko-opinnot ymmärrettävä harrastukseksi, joista aiheutuvilla menoilla ei ole mitään tekemistä vastaisen tulonhankkimistoiminnan kannalta? Miksi suositaan erilaisia kursseja myöntämällä niille osallistumisesta aiheutuneet menot vähennyskelpoisiksi ja jättämällä jatko-opinnot vähennyskelpoisuuden ulkopuolelle?

Tällainen kaksiraiteisuus ei tunnu perustellulta. Eri koulutusmuodot pitäisi saattaa tasavertaiseen asemaan niistä aiheutuvien menojen vähennyskelpoisuuden suhteen. Tämä on periaate. Eri asia sitten on se, että verotusta toimitettaessa voi aiheutua hankalia rajanvetoja koulutusmenojen ja elantomenojen välillä. Niitä aiheutunee kuitenkin jo nyt, muiden jatkokoulutusmenojen osalta.²¹

Julkisuudessa on useaan otteeseen kiinnitetty huomiota jatkotutkintojen riittämättömyyteen useilla eri aloilla. Tutkimusta ei synny ilman tutkijoita.²² Ei ole vaikea arvata, mikä on eräänä syynä vallitsevaan tilanteeseen. Kysymys on rahasta ja toimeentulosta. Koulutusmenojen vähennyskelpoisuus voisi osaltaan tuoda apua tähän pulmaan. Ihminen on yritys, tuloineen ja menoineen.

Aikaisemmin lisäpätevyyden hankkimisesta on aiheutunut lähes automaattisesti paremmat tulot. Jatko-opintojen aiheuttamat menot ja poisjääneet työtulot ovat saattaneet »upota» näihin. Voidaan kuitenkin kysyä, onko jatko-opinnoista taloudellista etua nykypäivänä, jos tarkasteluperiodiksi otetaan elinikäinen tulokertymä. Kun mittarina käytetään elinikäisiä tuloja, niin pitkäkään koulutus ei takaa välttämättä taloudellista etua.²³

Olisi totuudenvastaista väittää, että jatko-opintojen osalta olisi kyse vain rahasta.²⁴ Lienee selvää, että kouluttautumisen arvo ymmärretään myös elämän laatua rikastuttavana tekijänä. Tämä pätee kuitenkin myös muuhun jatkokoulutukseen.

²¹ Johdonmukaisuus saattaisi edellyttää human capital-investoinnin huomioimista varallisuusverotuksessa.

²² Kun tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehityspanos 2,7 %:iin bruttokansantuotteesta vuoteen 2000 mennessä, tämä edellyttää tutkijoiden määrän kaksinkertaistamista seuraavan 10 vuoden aikana. Ks. Leena-Maija Jarenko—Matti Ojala, Teknologia ratkaisee menestyksen, Uusi Suomi 2. 8. 1989.

²³ Koulutuksen vaikutuksesta ihmisten elinikäiseen tulokertymään ks. Fredrik Nygårdin tutkimusta Lifetime Incomes in Finland — Desk Calculations based on Civil Servant Salaries 1985. Essays on Income Distribution, Economic Welfare and Personal Taxation. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Sarja A-13. Helsinki 1989 s. 43 ss.

²⁴ Mielenkiintoisia näkemyksiä on koulutuksen osalta esittänyt ranskalainen filosofi Pierre Bordieu. Ks. näistä esim. Aljette Ansara, Valta perustuu huippukoulutukseen, Aamulehti 14. 7. 1989.